

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТОННЕ ОЛЕНА ШИМОНІВНА

УДК 378.046.4:373(043.5)

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Запоріжжя – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
МАЗІН Василь Миколайович,
Запорізький національний технічний університет,
завідувач кафедри управління
фізичною культурою та спортом.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КОВАЛЬЧУК Василь Іванович,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка, м. Глухів,
завідувач кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва;

кандидат педагогічних наук
БУРЦЕВА Юлія Олександрівна,
Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної діяльності.

Захист відбудеться «19» червня 2019 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.04 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 124.

Автореферат розіслано «18» травня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. І. Облес

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сьогодні стратегічним завданням держави в освітній галузі є впровадження реформи «Нова українська школа», що передбачає створення нового культурно-освітнього простору шляхом розробки і впровадження Державного стандарту загальної середньої освіти, типових навчальних планів та навчальних програм для початкової, базової та старшої шкіл.

Успіх реформи залежить від того, наскільки вчителі загальноосвітніх навчальних закладів відповідають новим вимогам професійної діяльності, згідно з якими, вони мають бути не виконавцями регламентованих дій, спрямованих на формування в учнів абстрактних знань з того чи іншого предмета, а творчими суб'єктами, які формують, окрім знань, стійкі вміння й творче ставлення до навколишнього світу.

Цю суспільну вимогу задекларовано в Законі України «Про освіту» (2017 р.), у якому наголошується, що сьогодні необхідно навчити педагога самостійно здобувати знання, «озброїти» його знаннями, яке дасть змогу самостійно здійснювати цілеспрямовані дії щодо отримання, аналізу й примноження інформації впродовж усієї професійної діяльності.

У контексті організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів особливого значення набуває процес підвищення їхньої кваліфікації, який відбувається на засадах вільного вибору ними форм навчання, програм і освітніх закладів.

Попередній аналіз досвіду підвищення кваліфікації вчителів закладами післядипломної педагогічної освіти дає змогу констатувати, що організація їхньої самостійної пізнавальної діяльності має низку недоліків. Зокрема, це відсутність мотиваційних, яскравих орієнтирів такої діяльності у слухачів курсів підвищення кваліфікації, недосконале володіння вчителями інформаційними технологіями, відсутність упорядкованості в обміні електронною інформацією між суб'єктами андрагогічного процесу тощо.

Подолання цих недоліків пов'язане з цілеспрямованим удосконаленням змісту нормативної документації, методичного супроводу процесу підвищення кваліфікації вчителів. Утім на цьому шляху постає низка суперечностей, зокрема між:

- соціально зумовленою необхідністю в перманентному внутрішньо мотивованому підвищенні рівня професійної компетентності вчителів протягом життя та відсутністю в них особистісної мотивації до вдосконалення якості своєї професійної діяльності;

- реаліями професійної діяльності, за яких необхідним є високий рівень пізнавальної активності й самостійності вчителя, зумовлений постійною потребою в новій інформації, що виникає в контексті професійних ситуацій, і традиціями закладів післядипломної педагогічної освіти, відповідно до яких, засвоєння слухачами інформації має пасивний і залежний від зовнішніх стимулів характер (активність у відповідь на управлінські дії андрагогів);

- важливістю самостійної роботи вчителів для формування професійної суб'єктності та недостатнім рівнем її методичного супроводу на курсах підвищення кваліфікації й у міжтестатійний період.

Підґрунтя для вирішення названих суперечностей закладено в наукових працях, присвячених розробці теорії освіти дорослих людей (Т. Андрющенко, І. Воротникова, В. Дресвянников, П. Джарвіс, С. Змеєв, М. Ноулз, С. Сисоєва, М. Смирнова), а також теоретико-методологічних засад післядипломної педагогічної освіти (В. Арешонков, М. Бирка, І. Воротникова, А. Зубко, В. Ковальчук, А. Кузмінський, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Руссол, Н. Протасова, Л. Сущенко, Т. Хлебнікова). У працях названих авторів обґрунтовано концептуальні засади післядипломної освіти вчителів, а також закладено основу для вдосконалення алгоритмів організації їхньої самостійної пізнавальної діяльності в процесі підвищення кваліфікації.

Ідеї щодо сутності самостійної пізнавальної діяльності та механізмів її організації у здобувачів вищої педагогічної освіти викладено в працях Т. Корогод, С. Переславської, Л. Рябченко, М. Солдатенка. Корисні в контексті цього дослідження пропозиції подано в публікаціях, які висвітлюють організацію самостійної пізнавальної діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів (С. Генкал, В. Савош). Перспективні ідеї запропоновано в розвідках, присвячених підготовці майбутніх вчителів до організації самостійної пізнавальної діяльності учнів (Г. Ковтонюк). Огляд джерел за названою проблематикою дає підстави констатувати, що на сьогодні вченими обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови організації самостійної пізнавальної діяльності суб'єктів навчання в умовах загальної та вищої освіти. У наукових працях описано питання андрагогічного стимулювання професійного самовдосконалення вчителів у процесі післядипломної освіти (Ю. Бурцева, М. Ксьонзенко, В. Фрицюк), утім відсутній аналіз організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх шкіл як системи впорядкованих дій на курсах підвищення кваліфікації та в міжтестастійний період, скерованих на опрацювання ними різноманітних інформаційних джерел, узагальнення результатів цієї роботи з наступним упредметненням у професійній діяльності.

Актуальність і недостатня розробленість проблеми впорядкування самостійної пізнавальної діяльності вчителів зумовили вибір теми дисертаційної роботи «Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Класичного приватного університету «Роль творчої особистості в історії та теорії педагогіки» (номер державної реєстрації 0114U006397), одним із виконавців якої є автор.

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 5 від 24.02.2016).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* – наукове обґрунтування необхідних і достатніх педагогічних умов та моделі організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації.

Відповідно до мети було поставлено такі *завдання*:

– проаналізувати стан розробленості проблеми організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації;

- обґрунтувати теоретичні засади організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх закладів та, базуючись на них, уточнити зміст поняття «організація самостійної пізнавальної діяльності»;

- теоретично обґрунтувати й розробити педагогічні умови та модель організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації;

- розробити методiku оцінювання якості організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації;

- експериментально перевірити ефективність педагогічних умов і моделі організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації.

Об'єкт дослідження – процес підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження – модель організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації.

Методи дослідження. У ході дослідження було використано такі методи:

- теоретичні: аналіз наукової літератури з подальшим узагальненням і систематизацією його результатів – для з'ясування рівня розробленості проблеми; аналіз сучасної нормативної бази, що регламентує процес підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, – для з'ясування параметрів організованості самостійної пізнавальної діяльності; аналіз методичного досвіду – для визначення перспективних концептів організації самостійної пізнавальної діяльності; моделювання – з метою формалізації суттєвих елементів системи організації самостійної пізнавальної діяльності, а також унаочнення зв'язків між елементами цієї системи;

- емпіричні: анкетування – для уточнення чинників і обставин, що впливають на самостійну пізнавальну діяльність учителів у процесі підвищення кваліфікації; використання особистісного опитувальника – для встановлення рівня інформаційної компетентності вчителів; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності моделі організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації;

- статистичні: визначення середнього арифметичного, стандартного відхилення, процентилів, крос-табуляція даних, а також їхнє порівняння за критерієм Манна-Вітні й критерієм знаків – для опрацювання та оцінювання емпіричних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано й розроблено модель організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, яка відображає мету, завдання, педагогічні умови, етапи (підготовчий, рефлексивно-стимулювальний, когнітивний, дистанційно-пошуковий, оцінно-рекомендаційний), а також очікуваний результат андрагогічної діяльності; експліковано андрагогічні умови організації самостійної пізнавальної діяльності (виділення самостійної

пізнавальної діяльності вчителів в атестаційному процесі як показника успішності їхнього професійного розвитку; мотивування вчителів до самостійної пізнавальної діяльності; спрямування змісту курсів підвищення кваліфікації на навчання вчителів організації самостійної пізнавальної діяльності; поетапний методичний супровід самостійної пізнавальної діяльності в міжатестаційному періоді; доповнення атестаційних заходів наданням учителям рекомендацій на наступний цикл підвищення кваліфікації щодо організації їхньої самостійної пізнавальної діяльності); розроблено методику оцінювання організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів;

– *уточнено* дефініцію конструкту «організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів», згідно з якою, це система дій закладу післядипломної педагогічної освіти з упорядкування взаємодії між андрагогами, слухачами, а також іншими компонентами андрагогічної системи, спрямованих на підвищення інтенсивності самоосвіти вчителів, розвиток у них когнітивно-інформаційних компетенцій з метою системного підвищення якості й результативності професійної діяльності;

– *удосконалено* цільові орієнтири процесу підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів в аспекті самостійної пізнавальної діяльності на основі визначених критеріїв (процесуального, освітнього, результативного) її ефективності;

Набули подальшого розвитку наукові положення педагогічного менеджменту, компетентнісного, андрагогічного й діяльнісного підходів у післядипломній освіті педагогів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено і впроваджено у процес підвищення кваліфікації вчителів:

– методичний семінар для андрагогів, спрямований на роз'яснення особливостей самостійної пізнавальної діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації, а також висвітлення методик її активізації й управління нею;

– заходи, спрямовані на стимулювання рефлексії вчителів шляхом презентації кращих зразків самостійної пізнавальної діяльності (семінари з докторами наук, «круглі столи»);

– спецкурс «Інформаційна компетентність учителя», зміст якого передбачає формування у слухачів курсів підвищення кваліфікації пізнавальної перспективи, надання їм інформації про джерела отримання знань, прийоми систематизації результатів самостійної пізнавальної діяльності, а також комп'ютерне тестування знань з аналізом його результатів;

– семінар для вчителів із використання освітніх платформ, індивідуальних цифрових пристроїв і хмарних технологій із пізнавальною метою;

– методику кваліметричного оцінювання рівня організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів у циклі підвищення кваліфікації;

– методику методичної підтримки самостійної пізнавальної діяльності вчителів на курсах підвищення кваліфікації та в міжатестаційний період.

Авторські практичні здобутки використовуються в процесі підвищення кваліфікації вчителів у Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної

освіти (довідка № 843 від 25.10.2018); Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 1047/01 від 17.10.2018); Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського (довідка № 199 від 16.10.2018); Класичному приватному університеті (м. Запоріжжя) (довідка № 1281 від 09.11.2018); Івано-Франківському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01/903 від 08.11.2018); Комунальному навчальному закладі Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» (довідка № 176 від 24.10.2018); Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» (довідка № 19-03/107 від 31.10.2018); Комунальному закладі «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької міської ради (довідка № 475 від 22.10.2018).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження обговорювалися на засіданні кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету (2015–2018 рр.), а також на наукових, науково-методичних і науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема:

– *міжнародних*: «Сучасні наукові інновації» (м. Київ, 2018 р.); «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (м. Харків, 2018 р.); «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (м. Запоріжжя, 2018 р.); «Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики» (м. Харків, 2018 р.); «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 2018 р.);

– *всеукраїнських*: «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти» (м. Київ, 2016, 2017 рр.).

Публікації. Основні положення й результати дослідження відображено в 24 публікаціях, із них: 8 – статті в наукових фахових виданнях; 5 – матеріали конференцій; 9 – навчально-методичні видання; 2 – публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Робота містить 5 таблиць і 7 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 230 сторінок, з них основний текст – 162 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; викладено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості щодо апробації й публікацій.

У **першому розділі** – «*Теоретичні засади організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації*» – подано характеристику сучасного стану організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації.

Уточнено сутність поняття «самостійна пізнавальна діяльність». Охарактеризовано структуру організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Обґрунтовано теоретичний базис дослідження. Спираючись на зарубіжний і вітчизняний досвід, описано основні підходи щодо покращення якості самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації.

Встановлено, що утвердження нового формату професійної діяльності вчителів пов'язано з наявністю у них здатності до безперервного професійного розвитку, який неможливий без цілеспрямованої, упорядкованої, внутрішньо мотивованої самостійної пізнавальної діяльності, що дає їм змогу відповідати постійним змінам у змісті, технологіях, імперативах учительської роботи.

Визначено, що безпосередня відповідальність за інформаційну й мотиваційну підтримку професійного розвитку вчителів загалом і їхньої самостійної пізнавальної діяльності зокрема покладається державою на інститути післядипломної педагогічної освіти, які традиційно є центрами підвищення кваліфікації, профільної спеціалізованої підготовки та перепідготовки освітян регіонів країни.

На сьогодні організацію пізнавальної діяльності вчителів з боку системи вітчизняної післядипломної педагогічної освіти забезпечують такі заходи: курси підвищення кваліфікації, короткострокове підвищення кваліфікації (конференції, тренінги, семінари, наради, майстер-класи тощо). Традиційно в системі управління післядипломною педагогічною освітою ключовим чинником організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів виступає чергова атестація. Водночас, окрім зовнішньої організації, відбувається самоорганізація вчителями своєї пізнавальної діяльності, результати якої відображаються в навчальній, методичній, науковій роботі.

Встановлено, що організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації перебуває на низькому рівні. Зокрема, для курсів підвищення кваліфікації та методичного супроводу самоосвітньої діяльності у міжатестаційний період характерні поверховість і формальність, що дає підстави для порушення відповідної наукової проблеми.

У роботі під самостійною пізнавальною діяльністю розуміється різновид діяльності людини, зумовлений її інтересами, мотивами й бажаннями, наслідком чого є здобуття знань про об'єктивну та суб'єктивну реальність. Вона є послідовністю усвідомлених, вільно обраних, внутрішньо вмотивованих когнітивних операцій і предметних дій, спрямованих на формування у свідомості суб'єкта певних образів за рахунок опрацювання інформаційних джерел, спілкування, а також узагальнення власного й чужого досвіду.

Обґрунтовано, що вплив на якість пізнавальної діяльності вчителів доцільно позначати понятійним конструктом «організація самостійної пізнавальної діяльності», під якою розуміється система дій закладу післядипломної педагогічної освіти з упорядкування взаємодії між андрагогами, слухачами, а також іншими компонентами андрагогічної системи, спрямованих на підвищення інтенсивності самоосвіти вчителів, розвиток у них когнітивно-операційних компетенцій з метою системного підвищення якості й результативності професійної діяльності.

Визначено, що теоретичним базисом організації самостійної пізнавальної діяльності є положення: гуманістичної психології і педагогіки, що стосуються

самостійності як атрибуту зрілої людини та інструменту її становлення як соціального суб'єкта; гносеології щодо розуміння процесів пізнання як функції вищої нервової системи, пов'язаної з образним мисленням; діяльнісного підходу, який дає змогу розглядати самостійну пізнавальну діяльність як послідовність усвідомлених дій, спрямованих на досягнення конкретного професійного результату; соціально-когнітивної теорії А. Бандури про те, що дієвим чинником професійного розвитку вчителя є необхідність вирішення суперечностей між актуальним станом розвитку особистості та вимогами з боку соціального (професійного) оточення, які зростають; рефлексивного підходу, відповідно до якого, запорукою професійного зростання є заснований на щоденній практиці безперервний процес аналізу суб'єктом своєї діяльності, виявлення у ній проблем та виправлення недоліків; андрагогіки про те, що підвищення кваліфікації буде ефективним лише в разі взаємодії сформованих особистостей андрагога і вчителя, у якій вони стверджуються як суб'єкти професійної діяльності; компетентнісного підходу, який робить можливим визначення чітких параметрів кінцевого результату андрагогічного процесу; педагогічного менеджменту, що дає змогу обґрунтувати необхідність впорядкування взаємодії між суб'єктами й компонентами андрагогічної системи з метою формування в уяві вчителів ефективних моделей пізнання.

На основі аналізу наукових джерел (С. Синенко, Г. Кедрович, Н. Клясен, К. Кравченко, І. Капустян, Н. Боревська, К. Колос) доведено, що положення визначеного теоретичного базису щодо підвищення ефективності організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів найбільш повно реалізовано в досвіді, накопиченому системами підвищення їхньої кваліфікації за межами нашої країни.

Зокрема, у таких країнах, як Велика Британія, Канада, КНР, Німеччина, Нова Зеландія, Польща, США, Швеція, приділяється достатня увага організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів, яка відбувається в розгалуженій та диференційованій системі спеціальних інституцій післядипломної педагогічної освіти. Серед перспективних концептів організації самостійної пізнавальної діяльності можна назвати такі: групове навчання вчителів на базі шкіл без відриву від робочого місця; систематичне проведення заходів для покращення інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів на базі шкіл; забезпечення кожного вчителя персональним комп'ютером на робочому місці; створення умов для професійної взаємодії вчителів; заохочення вчителів до професійних досягнень тощо.

Вивчення наукових праць, у яких окреслено окремі ідеї з упорядкування самостійної пізнавальної діяльності різних категорій осіб, які здобувають освіту з різних спеціальностей на різних рівнях (Г. Адамів, Т. Алексеєнко, В. Бенера, Е. Бергер, О. Ващук, С. Великанова, С. Генкал, С. Головка, О. Гудима, М. Данилов, О. Жоржик, Т. Корогод, В. Кувшинов, Н. Лисенкова, П. Лузан, С. Переславська, Л. Рябченко, О. Сафронова, М. Солдатенко), засвідчило, що у вітчизняному досвіді традиційними засобами організації самостійної пізнавальної діяльності виступають: спілкування у мережевих професійних спільнотах із використанням інформаційно-комунікативних технологій; перевірка та самоперевірка пізнавальних досягнень; педагогічний супровід і підтримка самостійної пізнавальної діяльності; самостійна

робота з наступною презентацією її результатів; розвиток інформаційної компетентності; використання інформаційних технологій з метою пошуку, обробки й систематизації професійної інформації; стимулювання рефлексії через методи квазіпрофесійного навчання; виконання індивідуальних освітніх проектів та навчальне моделювання; організація «ситуації успіху»; використання методів випереджального навчання тощо.

Проте визначені напрями підвищення ефективності самостійної пізнавальної діяльності осіб, які навчаються, не враховують специфіку андрагогічної взаємодії у процесі підвищення кваліфікації вчителів та не охоплюють усі аспекти самостійної пізнавальної діяльності сформованих особистостей, якими вони є.

Доведено, що для підвищення рівня надання освітніх послуг закладів післядипломної педагогічної освіти України, а також входження української системи післядипломної педагогічної освіти до європейського освітнього простору необхідно розробити методичні засади організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації з урахуванням кращого зарубіжного досвіду і вітчизняних здобутків, а також здійснити їхню практичну реалізацію.

У **другому розділі** – *«Умови, модель і методичне забезпечення організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації»* – запропоновано модель процесу організації самостійної пізнавальної діяльності, змістовим ядром якої є відповідні педагогічні умови; розкрито сутність і зміст етапів організації самостійної пізнавальної діяльності; описано методичне забезпечення організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів.

Обґрунтовано, що процес організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів має підпорядковуватися таким принципам:

- суб'єктної ролі вчителя загальноосвітнього навчального закладу, відповідно до якого, управління самостійною пізнавальною діяльністю базується на суб'єктній активності слухачів, їхній особистісній зацікавленості;

- зворотного зв'язку, який полягає в тому, що вчитель має отримувати реакцію на результати своєї самостійної пізнавальної діяльності з боку викладачів і тьютора закладу підвищення кваліфікації, а андрагоги мають постійно одержувати інформацію про цю діяльність від слухачів;

- прагматичності, відповідно до якого, самостійна пізнавальна діяльність має бути спрямована на вирішення реальних проблем професійної діяльності вчителів і сприяти якнайшвидшому використанню отриманих у ході навчання знань і вмінь;

- узгодженості емоційної, когнітивної та практичної складових сумісної діяльності андрагогів і вчителів, відповідно до якого, дії андрагогів мають підпорядковуватися правилу «серце–голова–рука». Іншими словами, організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів має проходити стадії: «почуттів», «усвідомлення» та «практичних дій».

Доведено, що умовами, забезпечення яких підвищить ефективність організації самостійної пізнавальної діяльності, є:

- виділення самостійної пізнавальної діяльності вчителів в атестаційному процесі як показника успішності їхнього професійного розвитку;

- мотивування вчителів до самостійної пізнавальної діяльності;
- спрямування змісту курсів підвищення кваліфікації і короткочасних формальних, неформальних та інформальних видів андрагогічної взаємодії на навчання вчителів основам організації самостійної пізнавальної діяльності;
- поетапний методичний супровід самостійної пізнавальної діяльності в міжтестатійному періоді;
- доповнення атестаційних заходів рекомендаціями вчителям на наступний цикл підвищення кваліфікації щодо організації їхньої самостійної пізнавальної діяльності.

Доведено, що створення названих умов при дотриманні описаних вище принципів стає можливим при побудові андрагогічного процесу за авторською моделлю організації самостійної пізнавальної діяльності, яка інтегрує нормативно-цільовий, процесуальний і результативний блоки.

Нормативно-цільовий блок моделі відображає зв'язки між суспільним запитом, різнорівневими нормативними документами, принципами, умовами, а також методичним забезпеченням, які в сукупності визначають спрямування і регламентують перебіг організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації.

Процесуальний блок моделі репрезентує поетапний характер організації самостійної пізнавальної діяльності (далі – СПД) учителів (рис. 1).

Результативний блок моделі відображає взаємозв'язки між компонентами авторського задуму, що стосуються кінцевих результатів андрагогічного процесу, а також способами фіксації цих результатів.

Згідно з моделлю організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації, цей процес інтегрує п'ять етапів, серед яких:

- підготовчий, завданням якого є розробка і впровадження алгоритму комплексного оцінювання професійної діяльності вчителя в міжтестатійний період, а також підготовка андрагогів до організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації;
- рефлексивно-стимулювальний, який передбачає підсилення мотивації вчителів до самостійної пізнавальної діяльності через створення рефлексивно-стимулювального середовища;
- когнітивний, завданнями якого є об'єктивація та розвиток когнітивно-аналітичних властивостей учителів, а також навчання їх прийомам і алгоритмам діяльності з обробки, обміну, синтезу та презентації інформації;
- дистанційно-пошуковий, на якому відбувається спрямування пізнавальної діяльності вчителів на виконання конкретних методичних і наукових завдань;
- оцінно-рекомендаційний, на якому підводяться підсумки п'ятирічного періоду професійної діяльності вчителя в аспекті самостійної пізнавальної діяльності, а також надаються рекомендації на наступний цикл підвищення кваліфікації.

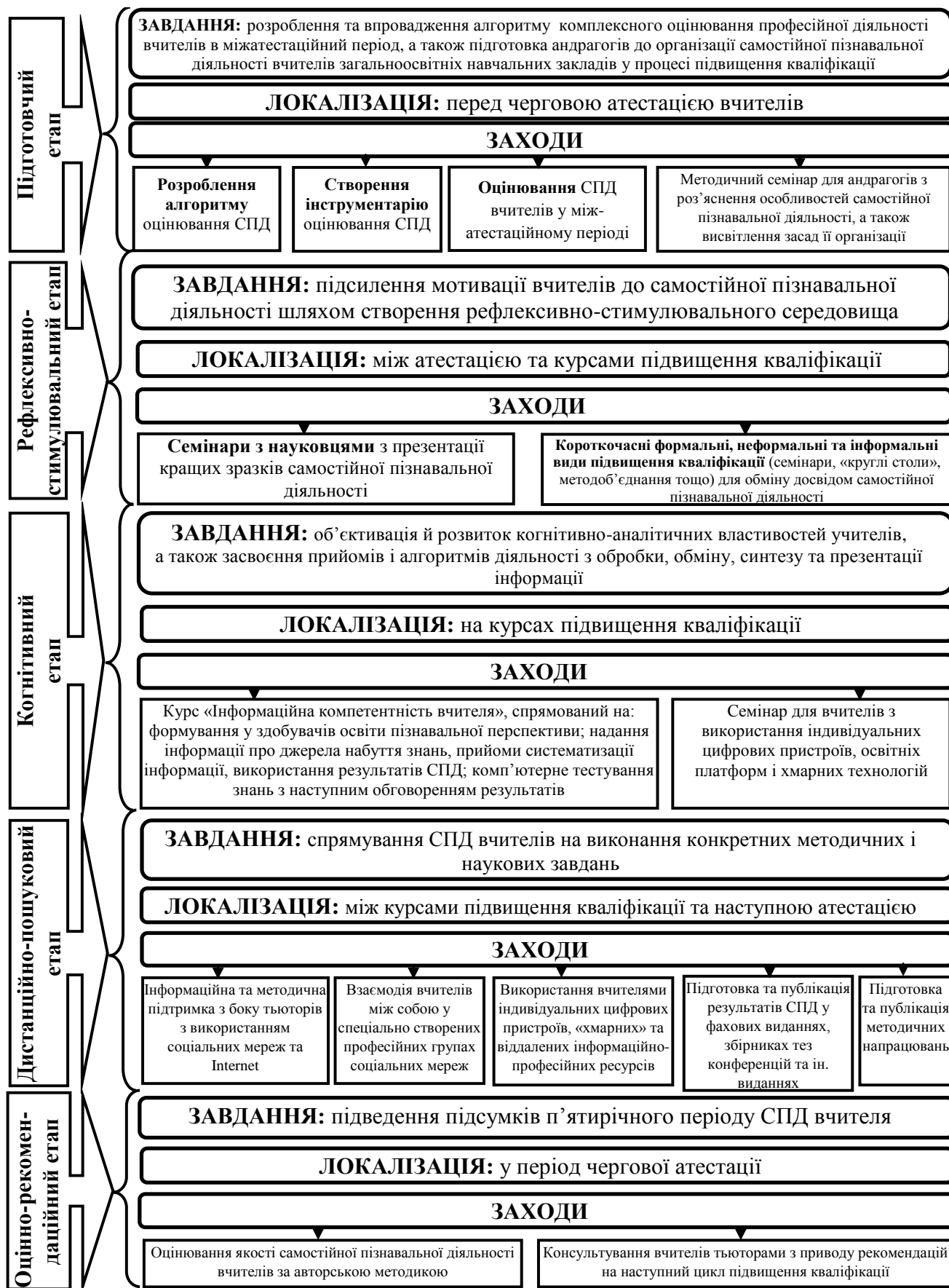

Рис. 1. Процесуальний блок моделі організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації

Доведено, що вимірювання рівня організації самостійної пізнавальної діяльності буде інформативним, якщо спиратися на такі критерії:

- процесуальний, що дає змогу оцінити інформаційну компетентність учителя як здатність до виконання інтелектуальних операцій, а також його комп'ютерну грамотність і включення в мережеве співтовариство;

- освітній, спрямований на оцінювання інтенсивності самоосвітньої діяльності вчителя в міжтестастійний період (показники цього критерію: курси підвищення кваліфікації за основним предметом; курси спеціалізації з додаткових предметів; отримання наукового ступеня, звання; отримання другої вищої освіти; навчання в аспірантурі; участь у різних формах освітньої діяльності);

- результативний, що дає змогу оцінити одержані в міжтестастійний період результати науково-методичної й науково-дослідної діяльності (показники – кількість власних методичних розробок; кількість методичних розробок у співавторстві; кількість опублікованих статей і тез; наявність персонального сайту; кількість інших підготовлених матеріалів).

У **третьому розділі** – *«Дослідно-експериментальна робота з перевірки ефективності моделі організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації»* – запропоновано засоби оцінювання організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів. Висвітлено організацію та результати пілотних досліджень, спрямованих на встановлення норм ефективності організації самостійної пізнавальної діяльності. Розкрито хід і результати педагогічного експерименту з перевірки ефективності умов організації самостійної пізнавальної діяльності.

Обґрунтовано, що доцільними засобами оцінювання організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх закладів в авторській методиці є: тест-опитувальник з інформаційної компетентності; карта самооцінювання вчителем якості самостійної пізнавальної діяльності. Кваліметричний інструмент оцінювання якості самостійної пізнавальної діяльності на основі Excel. При цьому організованість самостійної пізнавальної діяльності вчителів слід оцінювати за чотирма рівнями, що відповідають певній кваліфікаційній категорії: низьким («спеціаліст»); базовим («спеціаліст другої категорії»); високим («спеціаліст першої категорії»); творчим («спеціаліст вищої категорії»).

У ході пілотного дослідження встановлено норми авторської методики, а також апробовано її доцільність та інформативність.

Для перевірки ефективності моделі організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів проведено експеримент, тривалість якого визначена тривалістю міжтестастійного періоду. У ході експерименту було проаналізовано незалежні вибірки вчителів, подібні за складом і структурою. Зокрема, на основі атестаційних списків було сформовано чотири вибірки (В₁, В₂ – 2013 р. та В₃, В₄ – 2018 р.), вирівняні за частотним розподілом таких ознак, як: стать, вік, предмет, який викладають, категорія. Кількість учителів у кожній вибірці була однаковою – 25 осіб (7 чоловіків і 18 жінок). Усього в експерименті взяло участь 100 вчителів, які підвищували свою кваліфікацію в Комунальному закладі «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».

На початку експерименту до вибірок B_1 та B_2 входили вчителі, організація самостійної пізнавальної діяльності яких відбувалася традиційно.

Наприкінці експерименту вибірка B_4 відрізнялася від вибірки B_3 тим, що в останній організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів відбувалася відповідно до розробленої нами моделі. Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів B_3 здійснювалася в традиціях підвищення кваліфікації без використання авторських теоретичних і методичних здобутків. Відмінності між цими групами зумовлені: обсягом самостійної роботи, спрямованої на організацію самостійної пізнавальної діяльності в міжатастаційний період (у вчителів B_3 її було менше, ніж у вчителів B_4); змістом методичної роботи у цей період (обсяг та інтенсивність її у B_4 були вищими).

Організованість самостійної пізнавальної діяльності вимірювалася в ході атестації вчителів. Перше вимірювання було проведено в 2013/14 н. р.; друге – у 2017/18 н. р. Дані, отримані в експерименті, відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Рівень організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації, %

Вибірка	Етап експерименту	Рівень організованості СПД			
		Низький	Базовий	Високий	Творчий
Процесуальний критерій					
B_1	Початок	8	52	36	4
B_2	Початок	20	48	28	4
B_3	Кінець	0	32	40	28
B_4	Кінець	8	48	36	8
Освітній критерій					
B_1	Початок	48	40	8	4
B_2	Початок	56	28	12	4
B_3	Кінець	16	32	32	20
B_4	Кінець	44	40	8	8
Результативний критерій					
B_1	Початок	4	76	16	4
B_2	Початок	0	68	32	0
B_3	Кінець	0	52	20	28
B_4	Кінець	4	64	20	12
Загальний показник					
B_1	Початок	24	48	28	0
B_2	Початок	28	52	20	0
B_3	Кінець	8	24	40	28
B_4	Кінець	20	48	28	4

Аналіз даних, наведених у табл. 1, засвідчив:

– відсутність значної різниці в організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів за процесуальним, освітнім, результативним критеріями та загальним показником на початку експерименту, що вказує на гомогенність контингенту вибірок B_1 та B_2 ;

– помітну динаміку загального показника організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів під впливом впровадження авторської моделі, а

також динаміку організованості самостійної пізнавальної діяльності за кожним з визначених критеріїв;

– помітну різницю між вибірками B_3 та B_4 наприкінці експерименту за кожним із визначених критеріїв, а також за загальним показником організованості самостійної пізнавальної діяльності.

Крім того, порівняння загального показника організованості самостійної пізнавальної діяльності у B_1 та B_2 на початку експерименту (2013 р.) за критерієм Манна–Вітні не виявило достовірних відмінностей на рівні значущості ($p < 0,05$). Разом з тим порівняння, проведене наприкінці експерименту (2018 р.), вказало на наявність статистично достовірних відмінностей між B_3 та B_4 .

Отже, експериментальне дослідження довело, що організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів на засадах авторської моделі сприяє підвищенню ефективності цієї діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено проблему організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації. Досягнута мета та виконані завдання дослідження є основою для таких висновків:

1. Професійна діяльність учителів може відповідати швидкозмінним суспільним вимогам лише в разі постійного внутрішньо мотивованого підвищення кваліфікації. При цьому процесу підвищення кваліфікації вчителів сьогодні притаманні поверховість і формальність організації, що стає причиною низької результативності самостійної пізнавальної діяльності вчителів, а також утруднень при спробах здобуття нових, а також удосконалення існуючих компетентностей.

Одним із перспективних напрямів підвищення ефективності організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації в Україні є розроблення відповідних принципів, умов і моделі, реалізація яких на практиці задовольнить як суспільні запити, так і потреби вчителів.

2. Самостійну пізнавальну діяльність визначено як послідовність усвідомлених, вільно обраних, внутрішньо вмотивованих когнітивних операцій і предметних дій, спрямованих на формування у свідомості суб'єкта певних образів за рахунок опрацювання інформаційних джерел, спілкування, а також узагальнення власного й чужого досвіду. Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів розглядається як система дій закладу післядипломної педагогічної освіти з упорядкування взаємодії між андрагогами, слухачами, а також іншими компонентами андрагогічної системи, спрямованих на підвищення інтенсивності самоосвіти вчителів, розвиток у них когнітивно-операційних компетенцій з метою системного підвищення якості та результативності професійної діяльності.

3. Теоретичними засадами організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації визначено: положення гуманістичної психології; положення гносеології; теорію діяльності О. Леонтьєва; соціально-когнітивну теорію А. Бандури; рефлексивний підхід у педагогіці; андрагогіку; компетентнісний підхід у вищій освіті; педагогічний менеджмент. На означені теоретичні засади спираються принципи: суб'єктної ролі вчителя, зворотного

зв'язку, прагматичності й узгодженості емоційної, когнітивної та практичної складових сумісної діяльності андрагогів і вчителів.

Ці принципи знаходять втілення в таких умовах організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх закладів у процесі підвищення кваліфікації: виділення самостійної пізнавальної діяльності вчителів в атестаційному процесі як показника успішності їхнього професійного розвитку; мотивування вчителів до самостійної пізнавальної діяльності; спрямування змісту курсів підвищення кваліфікації і короткочасних формальних, неформальних та інформальних видів андрагогічної взаємодії на навчання вчителів основам організації самостійної пізнавальної діяльності; поетапний методичний супровід самостійної пізнавальної діяльності в міжатестаційному періоді; доповнення атестаційних заходів рекомендаціями вчителям на наступний цикл підвищення кваліфікації щодо організації їхньої самостійної пізнавальної діяльності.

Створення означених умов забезпечено впровадженням моделі організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів, яка репрезентує зміст підготовчого, рефлексивно-стимулювального, когнітивного, дистанційно-пошукового, оцінно-рекомендаційного етапів. На підготовчому етапі створено алгоритм комплексного оцінювання професійної діяльності педагогічного працівника в міжатестаційний період, в основу якого покладено обґрунтовані автором показники ефективності самостійної пізнавальної діяльності. На рефлексивно-стимулювальному етапі підсилено мотивацію вчителів до самостійної пізнавальної діяльності через створення рефлексивного середовища, що дало змогу усвідомити власні позитиви та недоліки в аспекті самостійної пізнавальної діяльності, а також отримати результати самостійного пізнання та використати їх у професійній діяльності. На когнітивному етапі відбулася об'єктивація та розвиток когнітивно-аналітичних властивостей учителів, а також удосконалення ними прийомів та алгоритмів діяльності з обробки, обміну, синтезу та презентації інформації. Дистанційно-пошуковий етап присвячено спрямуванню пізнавальної діяльності вчителів на виконання конкретних методичних і наукових завдань. На оцінно-рекомендаційному етапі підбито підсумки п'ятирічного періоду професійної діяльності вчителя в аспекті його самостійної пізнавальної діяльності, а також надано рекомендації, орієнтовані на черговий цикл підвищення кваліфікації.

4. В основу методики оцінювання ефективності організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації покладено процесуальний, освітній та результативний критерії. Процесуальний критерій дає змогу оцінити інформаційну компетентність учителя як здатність до здійснення інтелектуальних операцій, а також його комп'ютерну грамотність та включення у мережеве співтовариство. Освітній – спрямований на оцінювання інтенсивності самоосвітньої діяльності вчителя в міжатестаційний період. Результативний – оцінює отримані в міжатестаційний період результати науково-методичної й науково-дослідної діяльності.

На визначені критерії та показники спирається трикомпонентний діагностичний комплекс, до складу якого входять: тест-опитувальник з інформаційної компетентності; карта самооцінювання вчителем якості самостійної

пізнавальної діяльності; кваліметричний інструмент оцінювання якості самостійної пізнавальної діяльності на основі Excel.

Результатом використання діагностичного комплексу є визначення організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів за низьким, базовим, високим і творчим рівнями.

5. Експеримент засвідчив, що впровадження авторської моделі істотно впливає на рівень організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації. Зокрема, отримані дані демонструють, що на початку експерименту (2013 р.) не було відмінностей між рівнем організованості самостійної пізнавальної діяльності між вибірками вчителів. Водночас наприкінці експерименту (2018 р.) у вибірці вчителів, підвищення кваліфікації яких відбувалося на основі використання авторських методичних здобутків, значно підвищився рівень організованості самостійної пізнавальної діяльності за всіма критеріями, а також за загальним показником. Цей висновок підтверджено порівнянням даних у B_1 та B_2 на початку експерименту (2013 р.) за критерієм Манна–Вітні, яке не виявило достовірних відмінностей на рівні значущості ($p < 0,05$), а також порівнянням, проведеним наприкінці експерименту (2018 р.), яке вказало на наявність статистично достовірних відмінностей між B_3 та B_4 на прийнятому рівні значущості.

Таким чином, результати, отримані під час педагогічного експерименту, довели, що організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів на засадах авторської моделі сприяла підвищенню ефективності цієї діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в науковому обґрунтуванні методик організації самостійної пізнавальної діяльності, пов'язаних із використанням індивідуальних цифрових пристроїв. Крім того, вважаємо доцільним і своєчасним створення загальної електронної бази даних індивідуальних траєкторій професійного розвитку педагогів України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Тонне О. Ш. Професійно важливі якості педагога вищого навчального закладу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. Запоріжжя, 2015. Вип. 40 (93). С. 513–519.

2. Тонне О. Ш. Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації як наукова проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. Запоріжжя, 2017. Вип. 55 (108). С. 608–616.

3. Тонне О. Ш. Стан організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. Запоріжжя, 2017. Вип. 56–57 (109–110). С. 417–424.

4. Тонне О. Ш. Умови організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. № 5 (34). С. 126–136.

5. Тонне О. Ш. Уточнення змісту поняття «організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 4 (318). Ч. 2. С. 43–52.

6. Тонне О. Ш. Теоретичний базис та перспективні концепти організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фаховий журнал* / Полтав. обл. ін-т післядипл. пед. освіти ім. М. В. Остроградського; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України; редкол.: Н. І. Білик (гол. ред.) та ін. Полтава: ПОІППО, 2018. № 2. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/127463>.

7. Тонне О. Ш. Результати експерименту з організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фаховий журнал* / Полтав. обл. ін-т післядипл. пед. освіти ім. М. В. Остроградського; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України; редкол.: Н. І. Білик (гол. ред.) та ін. Полтава: ПОІППО, 2018. № 5 (182). С. 30–33. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/142837>.

8. Тонне О. Ш. Методика оцінювання якості організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»* / редкол.: С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. Київ: Міленіум, 2018. Вип. 291. С. 330–335.

Матеріали конференцій

9. Тонне О. Ш. Дефініція організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. *Сучасні наукові інновації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24–25 лютого 2018 р.)*. Київ: МЦНД, 2018. С. 19–20.

10. Тонне О. Ш. До проблеми організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 квітня 2018 р.)* / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків: Стиль-Издат, 2018. С. 333–335.

11. Тонне О. Ш. Перспективні напрямки вдосконалення організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх шкіл у процесі підвищення кваліфікації. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 14–21 травня 2018 р.)* (Частина перша): електронний зб. наук. пр. ЗОІППО. 2018. № 2 (31). URL: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip31.html.

12. Тонне О. Ш. Концептуальні основи упорядкування пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12–13 жовтня 2018 р.)*. Харків: Східноукр. організація «Центр педагогічних досліджень», 2018. С. 54–56.

13. Тонне О. Ш. Прикладні аспекти організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації. *Наука і вища освіта: тези доповідей XXVI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 14 листопада 2018 р.)* / Класичний приватний університет). Запоріжжя: КПУ, 2018. С. 246–247.

Навчально-методичні видання

14. Методичні рекомендації з організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів для педагогічних та науково-педагогічних працівників системи неперервної педагогічної освіти / укл.: О. Ш. Тонне. Запоріжжя: КЗ «ЗОППО», 2018. 32 с.

15. Тонне О. Ш. Перспективний педагогічний досвід як показник розвитку професійної компетентності педагога. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції Нової української школи у 2018/2019 навчальному році: метод. рекомендації: у 3 ч.* / відп. ред. О. В. Варецька; упор. Т. Г. Верозубова; ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОППО» ЗОР. Частина 1. Науково-методичне забезпечення діяльності закладів освіти. Електронний аналог друкованого видання (електронна книга). Запоріжжя: СТАТУС, 2018. 212 с. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.: іл., табл. С. 180–195.

16. Здобутки освітян Запорізького регіону. Антологія перспективного педагогічного досвіду закладів освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції Нової української школи. Вип. 19: наук.-метод. посіб. / відп. ред. О. В. Варецька; упор. О. Ш. Тонне. Електронний аналог друкованого видання (електронна книга). Запоріжжя: СТАТУС, 2018. 424 с. 1 електрон. опт. диск (CDROM); 12 см.: іл., табл.

17. Здобутки освітян Запорізького регіону. Антологія перспективного педагогічного досвіду закладів освіти Запорізької області. Вип. 18: наук.-метод. посіб. / упор. О. Ш. Тонне. Електронний аналог друкованого видання (електронна книга). Запоріжжя: Кругозір, 2017. 300 с. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.: іл., табл.

18. Тонне О. Ш. Атестація як фактор якісного та ефективного підвищення кваліфікації педагогічних працівників. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області у 2016–2017 навчальному році: метод. рекомендації: у 3 ч.* / упоряд. В. Я. Ястребова, Т. Г. Верозубова. Частина 1. Науково-методичне забезпечення діяльності закладів освіти. Запоріжжя: Кругозір, 2016. С. 19–29.

19. Здобутки освітян Запорізького регіону. Антологія перспективного педагогічного досвіду закладів освіти Запорізької області. Вип. 17: наук.-метод. посіб. / упор. О. Ш. Тонне. Запоріжжя: Кругозір, 2016. 356 с.

20. Тонне О. Ш. Підвищення рівня професійної компетентності педагога як складова процесу атестації. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області у 2013–2014 навчальному році: метод. рекомендації: у 3 ч.* / упор. В. Я. Ястребова, Т. Г. Верозубова. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2013. Ч. 1. С. 71–93.

21. Тонне О. Ш. Атестація педагогічних працівників як складова освітнього процесу. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області*

у 2014–2015 навчальному році: метод. рекомендації: у 4 ч. / упор. В. Я. Ястребова, Т. Г. Верозубова. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2014. Ч. 1. С. 107–128.

22. Тонне О. Ш. Професійний та особистісний розвиток педагога як складова процесу атестації. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області у 2015–2016 навчальному році: метод. рекомендації: у 2 ч. / за ред. В. Я. Ястребової.* Запоріжжя: Кругозір, 2015. Ч. 1. С. 158–174.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

23. Тонне О. Ш. Зарубіжний та вітчизняний досвід державного регулювання розвитку системи освіти дорослого населення. *Право та державне управління.* 2015. № 3. С. 133–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdu_2015_3_28.

24. Тонне О. Ш. Механізми державного регулювання освіти іноземних громадян в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи вдосконалення. *Право та державне управління.* 2016. № 1. С. 80–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdu_2016_1_15.

АНОТАЦІЯ

Тонне О. Ш. Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019.

У дисертації досліджено проблему організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів на курсах підвищення кваліфікації та в міжатестаційний період. Обґрунтовано конструкт «організація самостійної пізнавальної діяльності», під якою розуміється система дій закладу післядипломної педагогічної освіти з упорядкування взаємодії між андрагогами, слухачами, а також іншими компонентами андрагогічної системи, спрямованих на підвищення інтенсивності самоосвіти вчителів, розвиток у них когнітивно-операційних компетенцій з метою системного підвищення якості й результативності професійної діяльності. Розроблено й апробовано комплекс умов організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів, а саме: виділення такої діяльності в атестаційному процесі як показника успішності їхнього професійного розвитку; мотивування вчителів до самостійної пізнавальної діяльності; спрямування змісту курсів підвищення кваліфікації і короткочасних формальних, неформальних та інформальних видів андрагогічної взаємодії на навчання вчителів організації самостійної пізнавальної діяльності; поетапний методичний супровід самостійної пізнавальної діяльності в міжатестаційному періоді; доповнення атестаційних заходів рекомендаціями вчителям щодо організації їхньої самостійної пізнавальної діяльності на наступний цикл підвищення кваліфікації. Подано та проаналізовано результати експериментальних досліджень.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, самостійна пізнавальна діяльність, учителі загальноосвітніх навчальних закладів, організація, атестація, організаційні умови.

АННОТАЦИЯ

Тонне Е. Ш. Организация самостоятельной познавательной деятельности учителей общеобразовательных учебных заведений в процессе повышения квалификации. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Классический частный университет, Запорожье, 2019.

В диссертации исследована проблема организации самостоятельной познавательной деятельности учителей общеобразовательных учебных заведений на курсах повышения квалификации и в межаттестационный период. Обоснован конструкт «организация самостоятельной познавательной деятельности», под которой понимается система действий учреждения последиplomного педагогического образования по упорядочению взаимодействия между андрагогами, слушателями, а также другими компонентами андрагогической системы, направленных на повышение интенсивности самообразования учителей, развитие у них когнитивно-операционных компетенций с целью повышения качества и результативности профессиональной деятельности. Разработан и апробирован комплекс условий организации самостоятельной познавательной деятельности учителей, а именно: выделение такой деятельности в аттестационном процессе в качестве показателя успешности их профессионального развития; мотивирование учителей к самостоятельной познавательной деятельности; направление содержания курсов повышения квалификации и кратковременных формальных, неформальных и информальных андрагогических взаимодействий на обучение учителей основам самоорганизации познавательной деятельности; поэтапное методическое сопровождение самостоятельной познавательной деятельности в межаттестационном периоде; дополнение аттестационных мероприятий рекомендациями учителям по организации самостоятельной познавательной деятельности в следующем цикле повышения квалификации. Представлены и проанализированы результаты экспериментальных исследований.

Ключевые слова: повышение квалификации, самостоятельная познавательная деятельность, учителя общеобразовательных учебных заведений, организация, аттестация, организационные условия.

SUMMARY

Tonne O. Sh. Organizing Self-sustaining Cognitive Activity of General Educational Institutions' Teachers in Career Development Process. – As a manuscript.

Thesis for seeking of scientific degree of candidate of pedagogical sciences (Doctor of Philosophy) for specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Classical Private University, Zaporizhzhia, 2019.

The thesis offers a new way of solving the challenging issue of organizing self-sustaining cognitive activity of general educational institutions' teachers in professional development process.

As a definition of organizing self-sustaining cognitive activity the author represents a sequence of conscious, willingly chosen, internally motivated cognitive operations and

meaningful actions; those actions which are focused on forming in person's consciousness some particular images due to deep analysis of information sources, communication, generalization of personal and other people experience as well.

The author of the research insists that organizing self-sustaining cognitive activity is a system of post-graduate pedagogical institutions' actions to regulate cooperation between andragogists and learners, and also other parts of andragogy system aiming to improve intensification of teachers' self-education, development their cognitive and working competences for enhancing the professional activity quality and performance.

For the investigation the author deliberately chooses the theoretical background of organizing self-sustaining cognitive activity in such scientific areas: humanistic pedagogy and psychology; gnoseology, theory of activity by O. Leontiev; socio-cognitive theory by A. Bandura; reflective approach in pedagogy; andragogy; competency-based approach in higher education; pedagogical management.

The points of the thesis justify the fact that process of organizing teachers' self-sustaining cognitive activity must be affected by such fundamentals: teacher's subjective role; feedback; pragmatic nature; emotional coherence; cognitive and practical components of collaboration and interaction of andragogy specialists and teachers.

The thesis proves that providing some special conditions can improve effectiveness of teachers' self-sustaining cognitive activity, in author's opinion they are: highlighting of teachers' self-sustaining cognitive activity within assessment process as an index of their professional development progress; different ways of efficient motivation teachers to self-sustaining cognitive activity; focusing the mid-career education courses content, short-time formal, non-formal and informal kinds of andragogy collaboration and interaction on learning teachers how to organize self-sustaining cognitive activity; gradual methodical support of self-sustaining cognitive activity within mid-term certification period; complementing qualification arrangement with some recommendations for general educational institutions' teachers about organizing their self-sustaining cognitive activity for the next professional development cycle.

Firstly, it has been proved in practice that implementation of the specified conditions in accordance with the described above fundamentals is possible due to andragogy process creation in frames of author's pattern which integrates different components: regulatory and objective, procedure component and resulting one. According to this pattern the relevant process combines preliminary, reflective and motivational, cognitive, distantly searching, evaluative and advisory stages.

Secondly, it has been revealed and proved that the most reliable measuring facility of self-sustaining cognitive activity organization level is considered to be an evaluation method that is based on procedure, educative and resulting criteria as a single set.

Empirical data of the research show that organizing self-sustaining cognitive activity of general educational institutions' teachers in full compliance with suggested scientific pattern has had a significant impact on teachers' self-sustaining cognitive activity performance.

Key words: career development process, self-sustaining cognitive activity, general educational institutions' teachers, organizing, certification, conditions of organizing.

ТОННЕ ОЛЕНА ШИМОНІВНА

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 10.05.2019.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 09-19АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008